

ओपन बुक परीक्षा व ऑनलाईन परीक्षा आणि पारंपरिक परीक्षेचा विद्यार्थ्यांच्या
शैक्षणिक संपादनावर होणारा परिणाम एक तुलनात्मक अभ्यास

संशोधक

आव्हाड ज्ञानेश्वर बालासाहेब

शिक्षणशास्त्र संकुल

स्वा.रा.ती.म.विद्यापीठ नांदेड.

मार्गदर्शक

डॉ. अशोक पी. गिनगिने

शिक्षणशास्त्र संकुल

स्वा.रा.ती.म.विद्यापीठ, नांदेड.

सारांश :-

ओपन बुक परीक्षा व ऑनलाईन परीक्षा आणि पारंपरिक परीक्षायामधून ओपन बुक परीक्षा ही प्रभावी असल्याचे आपणास पाहावयास मिळाले आहे. तसेच ओपन बुक परीक्षा ही ऑनलाईन परीक्षा यात फरक आढळल्याचे दिसून येते या परीक्षेमुळे विद्यार्थ्यांच्या सर्जनशीलतेची माहिती मिळत असते. विद्यार्थ्यांच्या नावीन्यपूर्ण प्रगतीचे मूल्यमापन करण्यात मदत होत असल्याचे दिसून येते विद्यार्थ्यांची सर्जनशील आणि चिकित्सक विचारशक्ती असल्याचे दिसून येते. विद्यार्थी परीक्षेचा तणाव व नियंत्रण ठेवण्यास मदत होईल तसेच विद्यार्थ्यांच्या शिकण्याच्या प्रक्रियेची मूल्यमापन करता येईल ओपन बुक परीक्षेमुळे विद्यार्थ्यांच्या निरक्षण कृतीचे विकासाचे मूल्यमापन करता येत तसेच मानसिक तणावावर नियंत्रण ठेवता येईल विद्यार्थ्यांचा कमी कालावधीत विद्यार्थ्यांची चाचणी घेता येईल ओपन बुक परीक्षेमुळे विद्यार्थ्यांची चिकित्सक विचार करण्याची क्षमता विकसित होते.

मुख्य शब्द :- १) ओपन बुक परीक्षा २) ऑनलाईन परीक्षा ३) सर्जनशील ४) मूल्यमापन ५) चिकित्सक

प्रस्तावना :-

आधुनिक शिक्षण पद्धती व्यवस्थेमध्ये असताना शिक्षण प्रणाली आधुनिक स्थिती वाटचाल करत असताना दिसत आहे. परंतु सन २०१९-२० मध्ये उद्भवलेल्या कोरोना २०१९ च्या प्रभावामुळे आपण आधुनिक शिक्षण पद्धती सांगत कोण कोणती शिक्षण प्रणाली उपलब्ध आहेत. या संदर्भात विचार करण्याची गरज आहे. कोरोना-१९ प्रभावामुळे सत्र परीक्षा ऑनलाईन प्रत्येक पद्धतीने या परीक्षा भूपर्यायी एम. सी. क्यू. स्वरूपाच्या सोप्या पद्धतीने होत असून पारंपारिक या पद्धतीने प्रमाण कमी आहे या पार्श्वभूमीवर एकूणच परीक्षा पद्धती सुधारणा करण्यात आली आहे.

तसेच त्या सुधारणा करण्यासाठी सुरु केली जात असून ओपन बुक परीक्षा व ऑनलाईन परीक्षा यांची चाचणी करण्यासाठी तज्ञांची समिती स्थापन करण्याचा प्रस्ताव तयार करण्यात आलेला आहे. या परीक्षा बहुपर्यायी व एम. सी. क्यू. स्वरूपात सोप्या पद्धतीने होत असून तसेच ऑनलाईन परीक्षा विद्यार्थ्यांना घरबसल्या देता येत असल्यामुळे इतर इलेक्ट्रॉनिक व ग्याजेट याचा परीक्षेमध्ये वापर करून तसेच अनेक विद्यार्थ्यांच्या गुणवत्तेच्या प्रमाणात वाढ झाली असल्याचे दिसून आले आहे.

स्वामी विवेकानंदच्या मते शिक्षणाचा मूळ उद्देश म्हणजे मानवी व्यक्तीचा संपूर्ण विकास हा प्रत्येक कामामध्ये काही विशिष्ट समता असतात या बालपणात संभाव्य स्वरूपात असल्या तर सारख्या असतात.

चारित्र्य निर्माण करणे आणि लोकांना नैतिक जीवन जगण्यास सक्षम करणे हा शिक्षणाचा दुसरा प्राथमिक उद्देश आहे सामान्यतः शिक्षणात शिक्षण ही प्रक्रिया असले त्यामुळे ती विद्यार्थी आणि शिक्षक यातील संवाद साधू शकते.

शिक्षणामध्ये शिक्षकाला प्रभावी अध्यापन पद्धती यांचा वापर करून अभ्यास करण्याची सामग्री शिकवता येते आणि विद्यार्थी वर्गालाही शिकवतात शिक्षकाला आपली उद्दिष्टे समजतील तेव्हा त्याला मूल्यमापनाचा उद्देश कळेल जेव्हा ती विद्यार्थी ज्ञानाच्या प्राप्तीसाठी एक चाचणी परीक्षा म्हणतात.

संदर्भ साहित्याचा आढावा :-

- माध्यमिक शाळांमध्ये खुली पुस्तक परीक्षा आणि पारंपारिक परीक्षा पद्धतीच्या परिणामकारकतेची तपासणी.
- मूल्यमापन ही खुली पुस्तक परीक्षा सोपी आहे.
- उच्च शिक्षण पुनरावलोकनामध्ये मूल्यांकनावद्दल विद्यार्थ्यांची धारणा.

- शिक्षक आणि उच्च शिक्षण vesaliusstraatवर संशोधन करण्यासाठी Katrienstryuven k v leuvenकेंद्र.
- परीक्षा सुधारणा- संख्यात्मक चिन्हांकन ग्रेडिंगमध्ये बदलणे.
- भारतातील तंत्रशिक्षणातील परीक्षा संबंधित समस्यांचा गंभीर आढावा.
- प्रस्तुत संशोधनात साहित्याचा आढावा घेत असताना त्यांनी माध्यमिक स्तरावर ओपन बुक परीक्षा घेतली तर विद्यार्थ्यांना परीक्षा देण्याचे प्रमाण जास्त असल्याचे दिसून आले आणि त्यांना शिक्षणाच्या प्रवाहात आण्यासाठी त्यांना शिक्षणाची गोडी निर्माण होण्यासाठी अशा पद्धतीचा ओपन बुक परीक्षा सत्र परीक्षामध्ये अधिक प्रभावी होती आणि विद्यार्थी शिकण्याकडे प्रवृत्त होतात.

संशोधन विधान :-

“ओपन बुक परीक्षा व ऑनलाईन परीक्षा आणि पारंपारिक परीक्षेचा विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादनावर होणारा परिणाम: एक तुलनात्मक अभ्यास.”

संशोधनाची उद्दिष्टे

- 1) ओपन बुक परीक्षा व ऑनलाईन परीक्षा आणि पारंपारिक परीक्षांचा विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादनावर होणारा परिणाम शोधणे
- 2) ओपन बुक परीक्षा व ऑनलाईन परीक्षा आणि पारंपारिक परीक्षांचा विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादनावर होणाऱ्या परिणामांचा तुलनात्मक अभ्यास.
- 3) विद्यार्थ्यांची सर्जनशील आणि चिकित्सक विचारशक्ती विकसित करणे.

संशोधनाची परिकल्पना :-

- 1) ओपन बुक परीक्षा व ऑनलाईन परीक्षा आणि पारंपारिक परीक्षा यात महत्त्वाचा फरक आढळून आलेला आहे
- 2) ओपन बुक परीक्षेमुळे विद्यार्थ्यांच्या चिक
- 3) अभ्यासाची भूमिका विद्यार्थ्यांचे केवळ समतोल विचार करणे वाढवणे असण्याचे आढळून आले आहे
- 4) पुढे जाण्यासाठी विद्यार्थ्यांना सर्जनशील व चिकित्सक विचार करण्याची गरज असल्याचे आढळून आले आहे.

संशोधनाची गरज व महत्त्व :-

- विद्यार्थ्यांची आकलन क्षमता विकसित करणे विद्यार्थ्यांची स्मरणशक्ती विकसित करणे.
- भारतीय शालेय मंडळाची परीक्षा २१ व्या शतकातील ज्ञान समाजातील मोठ्या अयोग्य आहेत, आणि नवीन समस्या सोडण्याची गरज आहे.
- विद्यार्थ्यांची सर्जनशीलता आणि गंभीर विचारशक्ती विकसित करणे.
- कमी कालावधीत बुद्धिमत्तेची चाचणी घेणे अल्पावधीत विचार शक्तीची चाचणी घेणे. प्रस्तुत शिकण्याच्या सुधारणा करण्यात मदत करणे काळानुरूप परीक्षा सुधारण्याची गरज आहे.
- विद्यार्थ्यांच्या नावीन्यपूर्ण प्रगतीचे मूल्यमापन करण्यास मदत होते.

संशोधनाचीव्याप्ती आणि मर्यादा

प्रस्तुत संशोधन कार्य विद्यापीठांतर्गत येणाऱ्या डी.एड. अध्यापक विद्यालय सलग्नित असणारा आहे संशोधनकार्य मर्यादित विद्यार्थ्यांच्या नमुन्यात घेतला आहे.

संशोधन पद्धती:-

प्रस्तुत संशोधनात संशोधकाने संशोधनासाठी संशोधनाकाने मिश्र संशोधन पद्धतीचा डी.एड. विद्यालयाचे सर्वेक्षण आणि प्रायोगिक पद्धतीची माहिती संकलित करण्यात येणार आहे तसेच प्रश्नावली व पूर्व चाचणी व उत्तर चाचणी घेण्यात आली आहे. २० प्रश्नांचा समावेश करण्यात आला होता. पडताळणी पाहण्यासाठी एकमेव पद्धती म्हणजे प्रायोगिक संशोधन पद्धती होय.

प्रस्तुत संशोधना संशोधकांची लॉटरी पद्धतीने डी.एड. विद्यालयाची निवड केली तसेच प्रत्येक वर्गातील डी.एड. प्रथम वर्ष ५० विद्यार्थी आणि द्वितीय वर्षातील ५० विद्यार्थी नमुना निवड पद्धतीने निवड करण्यात आली आहे. शहरी आणि ग्रामीण एकूण प्रत्येकी दहा विद्यार्थ्यांची निवड करण्यात आलेली आहे.

संशोधनाची निष्कर्ष :-

- 1) पारंपारिक परीक्षेसाठी सर्वात प्रभावी ओपन बुक परीक्षा आणि ऑनलाईन परीक्षा यात सार्थ फरक आहे.
- 2) पारंपारिक परीक्षा आणि ऑनलाईन परीक्षा यात शैक्षणिक संपादनूक करणाऱ्या विद्यार्थ्यांची संख्या ही ऑनलाईन परीक्षेचा जास्तीचे प्रमाण आहे.

- 3) ओपन बुक परीक्षा यात विद्यार्थ्यांची कार्यक्षमता व चिकित्सक वृत्तीचा विकास शहरी डी.एड. विद्यालयाची चिकित्सक पाहण्यास मिळाली.
- 4) विद्यार्थ्यांची शैक्षणिक संपादनूक होण्यासाठी ओपन बुक परीक्षा घेणे गरजेचे आहे शहरी व ग्रामीण भागातील विद्यार्थ्यांचे परीक्षा विद्यार्थ्यांचे परीक्षा सर्वाधिक आढळून आले आहे.
- 5) विचारणा मिळण्यासाठी पारंपारिक पद्धतीचा वापर कमी प्रमाणात करण्यात किंवा नाही केला तरी चालेल असेच सर्वाधिक प्रमाणात मत आढळून आले.
- 6) ओपन बुक परीक्षा व ऑनलाईन परीक्षा आणि पारंपरिक परीक्षा ग्रामीण व शहरी विद्यार्थ्यांच्या सृजनशक्तीचा व कल्पनांचा विचारांचा प्रभाव पहावयास दिसून येतो शैक्षणिक संपादनूक ही विकसित होण्यास मदत मिळते.

संदर्भ साहित्य :-

- 1) V.R. Bhintade, (1998) Educational Research Methodology, Nutan Publication Pune.
- 2) John W. Best (1981) Research In Education Publication Prenlice Hall Of India P.V.T/ Limited New Delhi 4th Edition
- 3) Dr. C.K. Sharma And M.K. Jain, Research Methodology Shree Pub. And Distributers New Delhi.
- 4) Santosh Gupta, Research Methodology.

